

EESTI RIIKLIK TÖÖPROGRAMM
AKTIIVSENA VANANEMISE JA PÕLVKONDADEVAHELISE SOLIDAARSUSE AASTAKS
2012

Aktiivsena vananemise ja
põlvkondadevahelise solidaarsuse Euroopa aasta 2012

Sisukord

Sotsiaalminister Hanno Pevkuri eessõna.....	3
Aktiivsena vananemine – Eesti olukord ja väljakutsed.....	4
Eakate rühma heterogeensus	4
Aktiivsena vananemise strateegia.....	6
Eesti tegevuskava aastaks 2012.....	7
Euroopa aasta 2012 meetmed	7
Riikliku tasandi meetmed	8
Partnerite poolt elluviidavad meetmed.....	9
Teavitustegevused	10
Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine	10
Meetmete kättesaadavus.....	11

Sotsiaalminister Hanno Pevkuri eessõna

Viimase paarikümne aastaga on Eesti elanike keskmine eluiga pikenenud. Meditsiin on arenenud, toidulaud on parem ja mitmekesisem, inimeste teadmised on täienenud ja oma tervise eest osatakse üha paremini hoolt kanda. Kõik see on aidanud kaasa, et meie inimesed elavad kauem, on tervemad ning aktiivsemad.

Pensionile jäämine ei tähenda enam sugugi, et inimene jääb koju ning ühiselust eemale. Sageli on see üsna vastupidi – pensionile jäänud inimestele on ajast pidevalt puudu, et kõike huvipakkuvat ära teha. Eesti eakad on Euroopa võrdluses ühed tublimad töölkäijad. Lisaks paremale rahalisele toimetulekule tähendab töö ka tugevamaid sidemeid ühiskonnaga, suhteid kolleegidega ning ise hakkama saamist.

Vanematel inimestel on anda suur panus Eesti elu ja majanduse arengusse. Selja taha on jäämas ajad, mil tööandjad otsisid vaid noori. Üha enam osatakse väärtustada kogemust ja oskusi, mis on olemas vanematel töötajatel. Ühiskond on tervik, mis saab areneda vaid siis, kui osatakse teadvustada ja hinnata selle iga liikme tähtsust. Aasta 2012 on pühendatud ühiskonna vanematele liikmetele ning aktiivsena vananemisele. Aktiivsena vananemine tähendab pikemat tööelu ning osalemist ühiskonna elus. Kindlasti ei tohi unustada, et pensionieas töötamine on inimese vaba soov, kui tervis ja jaks seda lubavad. Elanikkonna ning töötajate vananemine ei ole probleem, vaid võimalus, mida peab oskama ära kasutada. Kui oskame mõista ja arvestada eakamate inimeste vajaduste ja soovidega, võime saavutada suurepäraseid tulemusi. Seda tõendavad mitme tööandja elluviidud muutused eakate arvamuste ja võimalustega arvestamisel – töö efektiivsus ja tulemused paranesid märgatavalt.

Aktiivsena vananemise aasta aitabki mõista ja arvestada ühiskonna vanemate liikmete vajaduste ja soovidega, jagada teadmisi headest praktikatest ning mis kõige olulisem julgustada poliitikuid ja erinevaid osapooli kõikidel tasanditel aktiivsena vananemist edendama. Aasta jooksul tunnustatakse aktiivsena vananemise ja põlvkondadevahelise solidaarsuse ideede tutvustamist ja ellu rakendamist. Mida rohkem oskame mõista ühiskonna liikmete vajadusi ja võimalusi, seda tugevamaks saab Eesti ühiskond ja kasvab meie majandus.

Aktiivsena vananemine – Eesti olukord ja väljakutsed

Eakate rühma heterogeensus

Vananev rahvastik on viimase aastasaja saavutus tänu meditsiini arengule ja parematele elutingimustele. Suhteliselt madala sündimuse ja keskmise eluea pikenemise tõttu seisab Eesti, nagu paljud teisedki arenenud riigid, pikemas perspektiivis silmitsi vananeva ühiskonnaga.¹ Ka Eestis on pidevalt ja kiiresti vananev rahvastik demograafilise arengu seisukohalt terav probleem.

Vananemine on 21. sajandi rahvastiku dünaamika valdavaim ja ilmseim aspekt. Kuigi eakaid on Eestis väga palju – 2010. aasta 1. jaanuari seisuga oli vähemalt 65-aastaste osatähtsus rahvastikus 17% –, ei moodusta nad ühtset rühma. Nad erinevad üksteisest sissetuleku, majandusliku toimetuleku, sotsiaalse seisundi, elukoha ja leibkondliku kuuluvuse poolest. Eestile on iseloomulik suur naiste osatähtsus eakate hulgas. Kui 65–74-aastastest on 63% naised, siis 75-aastaste ja vanemate hulgas on see näitaja 72%. Selle peamine põhjus on suur erinevus naiste ja meeste oodatavas elueas – naised elavad meestest keskmiselt üle kümne aasta kauem. Kuna paljud mehed ei jõua pensionieani, on naistel vanemaks saades aina suurem risk üksi jääda ja vaesusesse sattuda. Eakate naiste vaesusriski suurendavad veelgi soolised palgaerinevused tööeas ja meestest lühem tööstaaž, mistõttu võib nende sissetulek ka pensionipõlves madalamaks jääda.²

Vanemaealiste sissetulek sõltub Eestis peamiselt pensionist, mis pole võrreldes keskmise palgaga kuigi kõrge (2009. aastal oli keskmine vanaduspension 47% keskmisest netopalgast). Seega on pensioniealiste sissetulek üsna vaesuspiiri lähedal ja nende vaesusesse langemine sõltub pensionitaseme muutusest ühiskonna üldiste sissetulekute taustal. Võrreldes 2000. aastaga on pensionäride olukord paranenud. Eriti suured muutused on toimunud viimastel aastatel (2008–2009), mil majanduskriis pidurdas palgatõusu ja muutis pensionärid palgatöötajatega võrreldes konkurentsivõimelisemaks. Siinkohal tuleb märkida, et toimetuleku paranemine ei pruugi tähendada pensionäride tegeliku olukorra muutust. Kui aga võrrelda

¹ Ainsaar, M., Maripuu, L. (2009). Eakate heaolu Eestis 2007 – võrdlus lastega perede ning mitte-eestlaste rühmaga. Rahvastikuministri büroo: Tallinn

² Tasuja, M. (2010). Vanemaealiste materiaalne heaolu ja majanduslik toimetulek. Sotsiaaltrendid 5. Statistikaamet: Tallinn

keskmise vanaduspensioni kasvu viimastel aastatel tarbijahindade tõusuga, on näha, et pension on tõusnud kiiremini kui hinnad.³

Kõige enam mõjutavad toimetulekut töökoht ja püsiv sissetulek. Individuaaltasandi mõjude hindamisel on oluline indikaator inimeste enda hinnang oma majanduslikule toimetulekule, mida saab nimetada ka subjektiivseks hinnanguks oma majanduslikule olukorrale. Seda hinnangut on mõõdetud tööjõu-uuringutega. 2009. aastal tuli töötavatest pensionäridest 83% toime, 15% tuli toime mõningate raskustega ja vaid 2% tuli toime suurte raskustega. Need näitajad olid paremad ka võrreldes parimas tööeas olevate ja töötavate inimestega.⁴

Eesti 2006. aasta terviseuuringu tulemuste järgi hindas 50–54-aastaste vanuserühmas oma tervist halvaks või väga halvaks 14%. Vanuses 65–69 aastat oli halva ja väga halva tervisega inimeste osatähtsus ligikaudu 25% ja heaks või väga heaks hindas oma terviseseisundit 15% inimestest. Sealt edasi kasvas kiiresti nende hulk, kelle terviseseisund on halb. Niisuguse hinnangu andis oma tervisele pea iga teine inimene vanuses 80–84 aastat, heaks pidas oma tervist veidi vähem kui iga kümnes. Sama uuringu andmetel on abi ebapiisavus ilmne eelkõige peale 80. eluaastat nii enese eest hoolitsemisel kui ka kuulmis- ja nägemisraskuste tõttu suhtlemisel.⁵

Võrreldes noorematega on 65-aastaste ja vanemate hulgas üksikuid neli korda rohkem. Pikema eluea tõttu ohustab vanaduses üksijäämine eriti naisi ja vanuse kasvades sooline lõhe suureneb. 75-aastastest ja vanematest naistest elab üksinda üle 50%, samaealiste meeste hulgas on see protsent peaaegu kaks korda madalam.⁶

³ *Ibid.*

⁴ Krusell, S. (2010). Vanemad inimesed tööturul. Sotsiaaltrendid 5. Statistikaamet: Tallinn

⁵ Altmets, K., Karelson, K. (2010). Vanemaealiste tervis. Sotsiaaltrendid 5. Statistikaamet: Tallinn

⁶ Tasuja, M., Kommel, K., Linno, T. (2010). Vanemaealiste sidusus. Sotsiaaltrendid 5. Statistikaamet: Tallinn

Aktiivsena vananemise strateegia

Eesti rahvastikupoliitika suundumusi käsitletakse ettevalmistatavas aktiivsena vananemise strateegias.

Vananeva rahvastiku fenomeni üle peaksime kõik olema rõõmsad, sest inimkapital saab täiendust elukogenud inimeste näol, kes on tervemad ja aktiivsemad kui 100 aastat tagasi. Selline olukord on saavutatud tänu meditsiini arengule ja muutustele inimeste elukvaliteedis.

Vananeva rahvastiku trendidest on suurima kasvutempoga vanemate kui 60-aastaste elanike hulgas üle 75-aastaste vanuserühm ja üle 85-aastaste vanuserühm. Kuigi eakad on tänapäeval tervemad ja aktiivsemad, ilmnevad tervisekahjustused ja püsiva loomuga funktsioonihäired just peale 70. eluaastat. Samas ei vaja funktsioonihäire suuremat sekkumist, kui inimene tööpoolest vajab. Samuti on kasvutrendis üksi elavad kõrges vanuses naised. Eesti aktiivsena vananemise strateegia arvestab eakate grupi erinevate vajadustega.

Demograafilised näitajad on seotud poliitiliste otsustega ning sotsiaalse ja majandusliku kontekstiga. Vananemine ühiskonna tasandil tähendab ressursside ümberjagamist ja teenusevajaduse kasvu pikemas perspektiivis. Samas on eakate osakaalu kasvu ühiskonnas vaadeldud vaid negatiivsest aspektist, kui räägitakse pensioniressursside vähesusest ning hoolekande- ja tervishoiuteenuste kasutajate arvu pidevast kasvust. Tähelepanuta on jäetud aktiivsed kodanikud vanuses 55+, kes osalevad ühiskonnelus, elavad aktiivset igapäevaelu ning on ühiskonna jaoks väärtuseks. Fakt, et me saame olla kauem seotud oma perega ja kasvatada lapselapsi, on väärtus omaette, mida ei saa mõõta majanduslikke näitajaid kasutades. Aktiivsena vananemise strateegias käsitletakse kõiki vananeva elanikkonna väljakutseid alates tööhõivest ja lõpetades hooldusküsimustega.

Eesti on teinud erinevaid ettevalmistusi sotsiaalpoliitiliste otsuste tegemisel seoses vananemisega. Eakatele on võimaldatud kodus elamist niikaua, kui see on võimalik, samuti töötamist peale pensioniea saabumist.

Indiviidi tasandil tähendab vananemine aga suuremaid väljakutseid ja võimalusi perekonnale.

Tihti on seoses kulutustega ja eakate suhtes eelarvamuste loomisega mindud liiga kaugele. Ühiskonnas on levinud negatiivne suhtumine vanemaealistesse, mis viitab vanuselisele diskrimineerimisele ja ageistlike (age – ingl k) väärtuste levitamisele ühiskonnas. Tahaplaanile jääb põlvkondadevahelise sidususe soodustamine ning eakates ei nähta potentsiaali ühiskonnaelu arendamises. Eesti aktiivsena vananemise strateegia keskendub ühiskonnale, kus kõikide vanuserühmade panus on oluline.

Aktiivsena vananemise ja põlvkondadevahelise solidaarsuse Euroopa aasta eesmärk on tõsta teadlikkust aktiivsena vananemise olemusest ja võimalustest ning parandada põlvkondadevahelist sidusust. Ühiskonna arenguks on rahvastiku vananemise protsessiga arvestamine olulisel kohal. Seega on Euroopa aasta 2012 teemad väga aktuaalsed nii Eestis kui teistes Euroopa riikides.

Eesti tegevuskava aastaks 2012

Euroopa aasta 2012 planeeritud tegevustega soovitakse eelkõige luua võimalusi ühiskonna tolerantsemaks, vastutustundlikumaks, hoolivamaks ja sidusamaks muutmiseks. Vanemaealiste sotsiaalne kapital jääb sageli täiel määral kasutamata, tihti ei teadvustata ega tunnustata vanemaealiste rolli perekonnas ja kogukonnas piisavalt. Tõrjutuse vähendamiseks ja seeläbi elukvaliteedi tõstmiseks on oluline soodustada põlvkonnasisest ja põlvkondadevahelist mõistmist ja suhtlust. Oluline on teadvustada vananemise olemust ning sellega kaasnevaid väljakutseid ja võimalusi nii üksikisiku kui ühiskonna tasandil.

Edendada tuleks organisatsioonide, ühingute ja seltside koostööd tegevuste planeerimisel ja elluviimisel. Soovitakse tugevdada ka ametkondade koostööd, kuna aktiivsena vananemise teemad hõlmavad nii tervise, majanduse, tööturu, sotsiaalse kaitse kui ka hariduse valdkonda.

Euroopa aasta peamisteks märksõnadeks on tööhõive, aktiivsuse ja iseseisvuse säilitamine, tervishoid ja tervislik eluviis, elukestev õpe ning sotsiaalteenused.

Euroopa aasta 2012 meetmed

Euroopa aasta meetmed Eestis jagunevad kolme suuremasse rühma – riiklikul tasandil ellu viidavad meetmed, partnerite poolt ellu viidavad meetmed ja teavitustegevused. Alljärgnevalt kirjeldatakse lähemalt Euroopa aasta planeeritud tegevusi.

Riikliku tasandi meetmed

Riiklikul tasandil korraldatakse Euroopa aasta ava- ja lõpuüritus, viiakse läbi regionaalsed seminarid, tehakse teemakohaseid uuringuid ja analüüse ning koostatakse aktiivsena vananemise strateegia.

Euroopa aasta avaüritusel tutvustatakse aasta tegevusi ja üritusi. Ürituse sihtrühmaks on erinevate sidusrühmade (MTÜ, KOV, MV jne) esindajad.

Vanemaealiste tööturule sisenemise ja tööturul eduka konkureerimise toetamiseks viiakse läbi uuring saamaks teada tööandjate hoiakuid vanemaealiste töötajate suhtes. Lisaks kaardistatakse teistes Euroopa Liidu liikmesriikides pensioniealistele ja vanaduspensioni saavatele isikutele pakutavad tööturuteenused ning võimalusel kohandatakse teiste riikide praktikat Eesti oludele. Aasta raames valmistatakse ette ka tööandjatele suunatud teavituskampaania, mis toimub aastal 2013.

Aasta lõpuüritusel võetakse kokku Euroopa aasta tegevused ning antakse hinnang nende tulemuslikkusele. Tutvustatakse uuringute tulemusi. Samuti arutletakse selle üle, kuidas jätkata aktiivsena vananemise soodustamist ja põlvkondadevahelise solidaarsuse parandamist nii poliitika kujundamise tasandil kui kogukonnapõhiselt. Oluline on ka teavitustöö jätkumine. Aasta lõpuüritusele on oodatud kõik Euroopa aasta partnerid ning teised huvilised.

Rahvastiku vananemise tõhusate lahenduste otsimine peab ulatuma kaugemale praeguste vanemate põlvkonna huvidest. Oluline on vananemise majanduslikke, sotsiaalseid ja tööhõivega seotud mõjusid hõlmava aktiivsena vananemise strateegia väljatöötamine. Euroopa aasta käigus toimuvatel konverentsidel ja seminaridel on võimalik kaasata sidusrühmi strateegia väljatöötamisse ning strateegia üldiseid eesmärgi lähemalt tutvustada.

Partnerite poolt elluviidavad meetmed

Kuna Euroopa aasta on suunatud teadlikkuse tõstmisele, siis korraldatakse aasta vältel mitmeid aktiivsena vananemise ja põlvkondadevahelise solidaarsuse teemalisi ettevõtmisi – seminare, konverentse, arutelusid ja kampaaniaid. Aasta raames korraldavad neid üritusi peamiselt erinevad partnerorganisatsioonid. Alljärgnevalt on välja toodud valik toimuvatest üritustest.

Aprillis 2012 toimub **Eesti Pensionäride Ühenduste Liidu rahvusvaheline konverents**, mis viiakse läbi koostöös organisatsiooni välispartneritega Soomest ja Rootsist. Konverentsi teemaks on põlvkondadevaheline sidusus.

Euroopa aasta raames toimub **Eesti Sotsiaaltöötajate Assotsiatsiooni sotsiaaltöö konverents**, mis keskendub aktiivsena vananemise ja põlvkondadevahelise solidaarsuse teemadele.

MTÜ Inkotuba korraldab 2012. aasta septembris kolmandat korda **eakate festivali**. Festivali eesmärk on väärtustada eakate rolli ühiskonnas ning näidata aktiivse ja tervisliku eluviisi võimalusi. Festival kajastab Euroopa aasta teemasid ja ideid ning seal kohtuvad omavahel partnerid, huvigrupid ja sidusrühmad üle Eesti.

OÜ Taveco Disaini mess „**Senior – elu head aastad**“ toimub esmakordselt 2012. aasta septembris. Ürituse korraldustoimkonna eesmärk on tutvustada järgmisi teemasid: Eesti rahvastiku demograafiline areng, rahvastikunäitajad – rahvaloenduse 2012 esialgsed tulemused, tööhõive ja töövõime, sotsiaalhoolekanne, täiendusõpe, regionaalne ja rahvusvaheline koostöö.

Detsembris 2012 toimub **Eesti Puuetega Inimeste Koja konverents** puuetega eakatele.

Samuti toimuvad MTÜ Eesti Omastehoolduse ja eakate poliitika komisjoni korraldatavad üritused ja hooldajatele pühendatud konverents ning tähistatakse rahvusvahelist eakate päeva.

Lisaks tehakse koostööd SHARE uurimisrühma, Euroopa Komisjoni Eesti esinduse ja kõrgkoolidega.

Teavitustegevused

Euroopa aasta tegevuste peamine infoallikas saab olema Sotsiaalministeeriumi teemaalane koduleht. Kodulehel avaldatakse teavet Euroopa aasta tegevuste, ürituste, oluliste tulemuste jms kohta. Lisaks avaldatakse kodulehel teavet aktiivsena vananemise ja põlvkondadevahelise solidaarsuse aktuaalsete teemade kohta (nt heade praktikate näited Eestist ja teistest riikidest).

Euroopa aasta logo avaldatakse ministeeriumi kodulehe avalehel www.sm.ee ning Sotsiaalministeeriumi partnerorganisatsioonide kodulehtedel (võimalusel lingina temaatilisele kodulehele). Kõik aasta raames avaldatavad materjalid kannavad samuti nii Sotsiaalministeeriumi kui Euroopa aasta logo.

Euroopa aasta jooksul tehakse koostööd avalik-õiguslike meediakanalite ja kirjutava pressiga. Toimuvad iganädalased temaatilised raadiosaated ning kajastus telesaadetes. Euroopa Komisjoni Eesti esinduse ajakirja Eurokratt aasta avanumbris avaldatakse Euroopa aastat tutvustav artikkel.

Euroopa aasta raames avaldatakse erialaajakirja Sotsiaaltöö esimeses numbris aastat tutvustav artikkel ning ajakirja augustinumber on pühendatud aktiivsena vananemise ja põlvkondadevahelise solidaarsuse teemadele. Lisaks avaldatakse ajakirjas teavet Euroopa aasta tegevuse kohta nii Euroopa tasandil kui Eestis.

Aktiivsena vananemise ja põlvkondadevahelise solidaarsuse Euroopa aasta hea tahte saadikud levitavad ja tutvustavad aasta sõnumit ning annavad seeläbi tegevustele suurema kõlapinna.

Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamine

Tegevuste planeerimisel ja elluviimisel arvestatakse soolist aspekti. Sotsiaalministeeriumi koosseisu kuulub soolise võrdõiguslikkuse osakond, kellelt saab vajadusel küsida arvamust ja hinnangut.

Meetmete kättesaadavus

Euroopa aasta läbiviimisega seonduv info avaldatakse Sotsiaalministeeriumi kodulehel www.sm.ee. Samuti levitatakse teavet partnerorganisatsioonide kaudu. Aasta tegevusi kajastatakse ka erialaajakirjas Sotsiaaltöö.